

SZÉCHENYI 2020

NEMZETGAZDASÁGI
MINISZTERIUM

TOP-5.3.1-16-FE1-2017-00003

A helyi identitás és kohézió erősítése Cece térképében

Helytörténeti tanulmányok

Készült: 2019. március

Készítette: Magyar Műemléki Topográfia Nonprofit Kft.

MAGYARORSZÁG
KORMÁNYA

Európai Unió
Európai Strukturális
és Beruházási Alapok

BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

Igar története a kezdetektől 1849-ig

Igar község határát változatos felszíni formák alkotják. A falu a Bozót völgy és a Sárvíz völgy közötti löszsháton, illetve annak meghosszabbított völgy vonulatában fekszik. A löszshátnak általában 150—160 méter tengerszint feletti magassága van, amely Igar irányában alacsonyodik, és a Bozót patak felé lejtővel ereszkedik. A terület völgyekre szabdaltsága jelleget mutatkozik Dád- és Vámpusztánál is. E puszták egyébként a Bogárd-igari löszfennsíkon fekszenek. Egy völgy kiugró peremére települt Dádpusztá, míg a Galancsérhegy lejtőjének vonulatára Vámpusztá.

A Simontornyától északnyugatra fekvő helység neve 1324-ben jelentkezik Igar alakban, de 1551-ben Igkor, 1576-ban Igkar, 1696-ban Igar változatban találjuk. Etimológiája - akárcsak a Fehérvárcsurgóhoz tartozó Igaré, a Somogy megyei Igalé és a Szolnok megyei Tiszaigaré - tisztázatlan. Némelyek török eredetűnek gyanítják, de a részletek felderítetlenek. A középiráni szogd nyelv igar „erős” melléknevéhez aligha lehet köze. Talán nagyobb valószínűséggel gondolhatunk a normann Ingvarrból származó óorosz Igar személynévre, amely török népek közvetítésével Magyarországra is elkerülhetett, és személynévből helynévvé válhatott.

A középkori Igar falu a mai Faluhelyi dűlőnek nevezett határrészen volt. A falu a török időkben pusztult el.

A magyar középkor első századaiban Igar a Sárvíz melléki gyepűszál-lásokat őrző besenyő ispánság egyik helysége. A 14. század elején a magyar uralkodó osztály megkísérelte a besenyők sajátos társadalmi szerkezetét felbomlasztani, és egyben a magyar államszervezetbe integrálni. A besenyők körében ez a folyamat az eddigi ismereteink szerint nagyobb megrázkódtatás nélkül lezajlott. 1332-ben a falunak temploma és Balázs nevű papja van, aki pápai adót fizetett ebben az esztendőben. A besenyők nomád társadalmi szervezetének bomlása az osztálytagozódás kialakításával volt kapcsolatos. A szabad besenyők jobbágysorba süllyedtek, viszont az előkelők a magyar nemesség közé kerültek. A 14. sz. elején azonban még voltak „szabad területek” Igar falu határában, amelyet a besenyő nemzetségek és nagycsaládok birtokoltak. Károly Róbert ugyanis Igar falunak azt részét, amelyet nem a szabad besenyők birtokoltak, 1324-ben a Hensch családnak adományozta. A Hensch család 1347-ig birtokolta Igar falut, Simontornyával együtt. A falu sorsa a 14. század

eleje óta összefonódott a simontornyai uradalommal. 1347-ben az uradalmat a Lackfyak szerezték meg. Az uralkodó oklevelében ekkor is kiemelte, hogy az igari nemesek nem tartoztak uradalmi fennhatóság alá, így azok jogi különállásukat megtarthatták, birtokaikkal szabadon rendelkeztek. Az igari nemesek között találjuk a Pete, a Czecei, az Igari családokat, akiknek a helység határában birtokaik voltak. A simontornyai uradalom a 14. század végén gazdát cserélt. Zsigmond király az uradalmat a hűtlenségbe esett Lackfy családtól elvette, és azt a Kanizsaiaknak adományozta. Kanizsai János és testvérei azonban az uradalmat nem tudták háborítatlanul birtokolni. Az anarchikus állapotokra jellemző, hogy Zsigmond királynak újra bizonygatnia kellett, hogy Simontornya és tartozékai a Kanizsai családot illetik. Az uradalmat ugyanis a szomszédos helységek lakói, a birtokos nemesek vezetésével több ízben megtámadták, és onnan jószágot hajtottak el. A Kanizsaiak Simontornyát 1424-ben elhagyták. Helyette a sárvári uradalmat kapták meg. Simontornyán — és egyben Igaron is — az új földesúr Ozorai Pipó lett, akinek halála után a birtok a Garai család kezébe került. Mátyás király idejében az uradalom (1482-től) királyi, 1488-tól királynői kezelésben volt.

A 16. század elején viszont gyakran váltogatták egymást az új tulajdonosok. Tudjuk, hogy a Batthyány, majd a Buzlay család is birtokosa Simontornyának, de részbirtoka volt Igaron a simontornyai dominikánus kolostornak is. A szerzetesek az igari birtokrészt II. Lajos királytól kapták, és ezt az adománylevelet I. Ferdinánd 1527-ben megerősítette.

Simontornyát a török 1543-ban foglalta el, s ekkor kerültek török kézbe az uradalom falvai. Ismeretes, hogy a török egész Kelet-Dunántúlt meghódította, köztük annak legerősebb erődjét, Székesfehérvárt is. A török támadások azonban egyelőre megakadtak a Sárvíz alkotta természetes védelmi rendszerénél, így Palota a másfélszáz éves török hódoltság idején jobbra magyar kézen volt, magyar parancsnokok irányítása alatt. A bécsi udvar a hódoltságban lévő falvak adójára igényt tartott, így a török adóztatás mellett a magyar földesúri adóztatás is megvolt. Ez a kettős adózási rendszer a magyar hódoltságban mindenütt érvényben volt. Ez nem jelentett feltétlenül nagyobb terhet a falvak lakóinak, mert voltak olyan helyek, ahol csupán jelképes volt az adózás. Ilyen jelképes adót fizettek a palotai vár kapitányának az igariak egy-egy ízben, amikor egy rókabőrt, vagy egy őzet szolgáltatottak be. A jelképes adózáshoz azonban a földesúri jogokat élvező várkapitány ragaszkodott, mert

ezzel a földesúri joghatóságát ismerte el a falu. A bécsi udvar ugyanis a magánföldesurak elmenekülése után az adókat a végvárok fenntartásához rendelte.

Igar a simontornyai (török) szandzsákság keretébe tartozott. Mivel a török földesúr közelebb volt a helységhez, mint a magyar végvári kapitány, így a török adók voltak itt a súlyosabbak. A palotaiak is emelték a szolgáltatásokat: 1573-ban az Igaron élő jobbágyok (7 egész-, és 4 fél telek) gabonát, bárányokat és sertéseket adtak át a helységben megjelent tisztnek. Ebben az évben Igaron a bírói tisztséget Dégi Bálint töltötte be. A jobbágyok közül megemlíjük Szekeres Tamás, Szekeres Imre, Szekeres Mihály, Kun Ferenc, Kun Péter, Kun Zsigmond, Fias Márton és Kincses Péter nevét. A megélhetési viszonyok rosszabbodtak a faluban, mert öt évvel később a gazdasági egységek száma is csökkent, de a gazdálkodás területe is kevesebb lett. Ennek ellenére a végvári katonák behajtották a hódoltsági faluban egyébként is létbizonytalanságban élő lakóktól a báránytizedet és a termények után járó kilencedet is.

A palotai várból 1559 tavaszán Ormándy János és László deák járt Igaron. 1581 végén viszont Márton és András vajdák kegyetlenségére panaszkodtak, akik erőszakosan jártak el velük szemben, sőt többeket meg is vertek a falu lakói közül. Előtérbe került ekkor a pénzszolgáltatás. Az igariak évente Szent György nap táján 3 forintot adtak a palotai kapitánynak, aki a termények megváltása fejében felajánlotta, hogy a jobbágyok azt pénzben fizethetik.

A 16—17. század fordulóján lezajlott háborúk a végvidéket elpusztították, így történt ez Simontornya környékén is. A Palotához adózó falvak lakói is elpusztultak, elmenekültek vagy erdőkben, nádasokban bujdosnak. Egész falvak rejtőztek el ekkoriban a török, de a magyar végvári katonák elől is, és lényegében illegálisan tartózkodtak a hódoltságban. Palotán, a háború elmúltával még nem is gondoltak arra, hogy gazdasági javaikat számba vegyék. Erre csak 10 év elmúltával került sor. Igarra az adóösszeíró 1617-ben jutott el első ízben, amikor is kénytelen volt megjegyezni, hogy a falu elpusztult, ott lakosságot nem talált. Az összeírási kísérlet után eltelt három évtized alatt még hat alkalommal jelent meg az elpusztult Igar faluban, illetve annak romjain az összeíró, de kénytelen mindannyiszor regisztrálni, hogy ott az életnek nyomát sem fedezte fel.

Az uralkodó, II. Ferdinánd a hódoltságban lévő uradalmakat híveinek eladományozta. 1625-ig az igari birtokrésznek névlegesen a tulajdonosa a Chabi család volt. Ennek utolsó férfitagja, Chabi Jakab 1625-ben elhunyt, így Igar tulajdonjoga a koronára szállt vissza. A király ebben az évben Igart Szecezer Györgynek adományozta.

A magyar birtokosok a jobbágyok adóját a török közelsége miatt nem is kísérelték meg beszedni. Arra csak a magyar végvári katonáknak volt erejük, hogy a törökhöz közel eső falvakban megjelenjenek és az adót behajtsák. Meg kell jegyezni, hogy sok esetben a magyar és a török végvárak között egyezség volt, hogy az adót behajtó közegeket egyik fél sem háborítja.

A 17. század második harmadában egyébként is békésebb évtizedek követték egymást. A rácoknak nevezett balkáni népek szinte ellepték a hódoltságot, ott falvakat építettek újjá, és virágzó állattenyésztést folytattak. Igar 1640-ben zálogképpen a Kossá, majd a Vámos családé, de nő-ági örökösödéssel a Toldiaké lett, akik itt huzamosabb ideig meg is maradtak. Igar határában a cecei rácok legeltettek, akik a magyar földesúrnak a legelőn tartott állataik után darabonként évente 2 dénár legelőbért fizettek. A legelőgazdálkodás jövedelmezőbb és biztonságosabb foglalkozás a földművelésnél, hisz veszedelem esetén a gulyát, a nyáját, a kondát el lehetett messze területre terelni az ellenség elől, míg a termény a földön semmisült meg. A 17. század utolsó harmadában a rácokat a földesúr eltiltotta a füves pusztákról, sőt Toldi Márton Igar és Dad pusztákat felosztotta a család tagjai között. Itt volt zálogbirtokos Meszlényi János is, aki a puszták bérletéért négy esztendőre 1500 forintot fizetett a Toldi családnak

1671-ben Igaron 7 egész telek volt. Ezek összesen 21 forint adót fizettek évente, és a patakon két malmot üzemeltettek. A malom használatáért, továbbá más természetbeni szolgáltatások pénzbeni megváltásáért évente még 7 forintot kellett fizetni a magyar földesúrnak, míg a tized nagyobb részét még most is a töröknek adták.

A török kiűzése 1688-ban megtörtént a Kelet-Dunántúlon. Az élet újjászervezése azonban nyomban nem tudott megindulni. Igar a felszabadító háborúban ismét elpusztult. A bécsi udvar a visszafoglalt területeket saját tulajdonaként kezelte, amelyeken megbízottai felleltározták a helységek vagyoni helyzetét, összeírták a lakosságot. Igar a székesfehérvári kamara-uradalomhoz tartozott, melynek jószágigazgatósága 1696-ban összeírókat küldött ki a vidékre. Innen is tudjuk, hogy

ekkor a földesúri jogot Igar helység felett a szigligeti várkapitány, Lengyel Miklós gyakorolta, és az is kiderül az összeírásból, hogy a lakosok a török időkre nem emlékeztek. Azt vallották, hogy Igar teljes egészében a török tulajdona volt, de sem a töröknek, sem a magyar földesúrnak szolgáltatást nem fizettek. Nyilvánvaló, hogy olyan új lakosok éltek ekkor Igaron, akik a korábbi szolgáltatásokra nem emlékeztek, mert más faluból származtak ide, vagy éppenséggel a rejtett falvak lakói voltak, akik a felszabadítás után költöztek be a helységbe. A kamarai összeírók említették, hogy a pusztán templom nincs, hisz a lakosok az elpusztult falut nem építették fel, hanem attól távolabbra, a völgyben, a nádas és mocsaras helyekre kezdték a házakat emelni. A lakosok a református vallást követték, és ebben a tekintetben a simontornyai prédikátorhoz tartoztak. Igar a XVIII. század első felében is pusztaként szerepelt. Az 1715. és az 1720. évi országos összeírás során nem történt meg felvételük a Fejér megyei helységek között. A földesúr, a Toldi család, a század elején Igart újra zálogba adja a Meszlényi családnak a gárdonyi, velencei, nyéki, pettendi, bodméri részbirtokokkal együtt. A szerződést Toldi Pál, Toldi Kata és Meszlényi Jánosné Festetics Mária kötötték meg.

A 18. század első évtizedeiből mégis rendelkezünk adatokkal Igar helységre. 1718. március 18-án Pálffy Miklós nádori delegált bíró oklevelében a simontornyai uradalmat leírja. Ebben szerepel Igar is, mint pusztahelység. Ugyanebben az esztendőben, május 16-án Meszlényi Jánost a veszprémi káptalan iktatta be Igar birtokába.

Egy 1741. évi adat szerint Igar mellett Dád is a Meszlényi családé lett. Az uralkodó leiratában megemlítette többek között, hogy a család egy tagja, Meszlényi Pál a török háborúban hősiiesen harcolt. 1750-ben a Meszlényi család Igar és Dád birtokait 36 ezer forint ellenében Hrabovszky Antalnak és Majláth Józsefnek adta el. Majláth József azonban birtokrészét 1751-ben átengedte Hrabovszky Antalnak, aki a pusztát telepítés útján kívánta fellendíteni. 1751, szeptember 23-án a földesúr pátenst bocsátott ki, melyben rögzítette a Tolna megyei (Berény, Tótkeszi) Nyitra megyei (Bodok) helységekből, továbbá több csallóközi településből érkezett jobbágyok szolgáltatásait. A falu hamarosan 100 házból és 500 lélekből álló településsé fejlődött.

Hrabovszky Antal a telepéseknek az első években kedvező feltételeket szabott, és ez a tény az úrbéres terhek elviselését aránylag könnyűvé tette. A telepéseknek járó kedvezmények nyomán hamarosan virágzó falu bontakozott ki az egykori pusztá

helyén. A lakosság egésze a református vallást követte, ezért a telepítés alkalmával külön gondoltak arra, hogy imaháznak telket juttassanak.

A szerződést csak a következő évben — 1751. szeptember 23-án — kötötték meg, amely megszabta a jobbágyok úrbéres kötelezettségeit. Ez a terményszolgáltatásra és csekély mennyiségű munkajáradékra korlátozódott. Mivel a faluban negyed vagy negyednél kisebb telkes nem volt, az egész telkeseknek és a féltelkeseknek évente 12 — vagy 6 nap igásrobotot kellett az uradalom földjén dolgozniuk. A szerződés azonban csak egy évtizedig volt érvényben. A század közepén az uradalom egyre több területet vett házi kezelésbe, s ennek nyomán nőtt a robot. Különösen a fuvar vett sok időt igénybe, amelynek kapcsán a jobbágyokat messzi vidékre is elküldték a földesúri terményekkel. A terhek emelése a jobbágyokat egyre nyomasztóbban érte. A földesúr nem hívott egybe úrszéket sem, hogy ott az új szerződést a jobbágyokkal megkötötte volna. A szokatlan és új terhek a jobbágyságot kellemetlenül érintették. Már a hatvanas évek első felében tele voltak panasszal, és a vármegyéhez egyre-másra küldözgették instanciáikat. Ezzel azonban nem sokat segítettek sorsukon.

Az úrbéres terhek emelkedése általános jelenség volt a megyének ezen a Tolna megyével határos részein. Szerves összefüggésben voltak ezek a dunántúli úrbéres mozgalmakkal is, amelyek éppenséggel megyénk paraszti megmozdulásaival a kapcsolatot a Veszprém, Somogy és Tolna megyében lezajlott megmozdulásokon keresztül találták meg. A túlkapásoknak Igaron nem volt határa, így a megye egyik legerősebb úrbéres mozgalma bontakozott ki a faluban. Ennek legfőbb oka a robot túlméretezett igénybevétele volt. Ezt a munkafajtát már meg sem határozták, hanem az uradalmi igényekhez mérték, és ennek alapján, a szükségletnek megfelelően vették igénybe. Így történhetett meg, hogy az igari telkes jobbágyok évente négy alkalommal is teljesítettek hosszú fuvar, holott az érvényben levő szerződés azt csak egyszer kívánta meg. Rövid fuvarról a szerződésben nincs is szó, de a hatvanas években az uradalom mégis kirótta, és mint új terhet, ellentmondást nem tűrően követelte meg a földesúr. Földvára például egyes gazdákat évente 32 alkalommal is elküldték rövid fuvarba. Ez egynapi járóföldre volt Igartól. Ezek a gazdák évente csak a rövid fuvar teljesítésével 70—80 munkanapot veszítettek el, nem is szólva arról, hogy a fuvarozás időszaka alatt tönkrementek a jobbágyok állatai, szekere, odahaza pusztult a termés, mert nem volt, aki megművelje a földeket vagy letakarítsa a gabonát.

Az önkényeskedéseknek igen kirívó eseteivel is találkozunk. Az uradalom ispánja egyik alkalommal a jobbágyok által lekaszált és összegyűjtött szénát a réttel együtt elvette, sőt még a szénát az uradalmi szérűre is a jobbágyokkal hordatta be. A konvenciók cseléd is kevés volt az uradalomban, napszámosokat pedig fizetőképtelensége miatt alig tudott alkalmazni. Igaron a majorságban a jobbágyi munkák megszervezésére voltak meg az uradalom alkalmazottai. Számtartó, kocsis, hajdú, kulcsár stb. szerepelnek a konvenciók között. Dádon is volt csárdás, hajdú, vincellér. Mivel Igaron a megnövelt majorsági terület szinte valamennyi jobbágyi munkaerőt igénybe vett, Dádon már kénytelenek voltak több konvenció alkalmazottat tartani. Azonkívül itt alkalmaztak pénzes munkásokat is. Dádon jelentős volt a ridegmarhatenyésztés, s így a béresek mellett pásztorokat: fejőst, bárányost, ürüst, meddőst és több bojtárt alkalmazott az uradalom.

A kézi munkaerő pótlását azonban csak a sürgős és a szakmunkák esetében vették igénybe. A 10 dádi béres nem tudott elvégezni olyan jelentős munkákat, mint a kutak létesítése vagy a kaszálás, amely több hétig is eltartott. Ezeket hacsak tehette az uradalom, gyalogrobotosokkal végeztette el. 1766-ban azonban csak zselléreket kapott, akik az évi robotnapjaikat korábban leszolgálták. Így kézenfekvő volt, hogy a zsellérek a kaszálást napszámbér ellenében voltak hajlandók elvégezni. A dádi kutak ásását 213, a moharkaszálást 45, a takarmány gyűjtést 25, más egyéb kaszálási munkákat 23 napig végeztek ott napszámosok. Az uradalom azonban a napszámbért nem fizette ki. A követelőző zselléreknek megmondták, hogy ezt a következő évi gyalogrobotnapokba fogják beleszámítani. Ez azonban a zsellérek és töredéktelkes lakosok érdekeivel állott ellentétben. Az uradalom egyébként az 1751. évi szerződésben intézkedett a napszámmunka igénybevételéről. Ebben kimondták, hogy az uradalom igénybe veheti azt, de emiatt a jobbágyságnak kára nem származhat. Volt olyan pontja is a szerződésnek, amely a jobbágyságot erre a munkafajtára meghatározott esetekben kötelezhette is. Természetesen az előbbi elv szem előtt tartásával: a napszámmunkát a jobbágyságnak ki kell fizetni. A fenti példa azt bizonyítja, hogy a földesúr a legsürgősebb munkák esetében is csak akkor kapott munkaerőt, ha napszámbért ígért. A jobbágyság számára pedig nagy tanulsággal szolgált ez, mert a bérmunka ígérete ellenére, azt feudális szolgáltatásként kezelte az uradalom.

Az úrbéres mozgalom hatására a földesúr az úrbéres terheket rendezni kívánta. Ezért Igaron 1767. június 3-án úriszéket tartott. A dunántúli parasztmozgalmak hírei akkorra már eljutottak a legkisebb megyei településre is. A földesurak ekkor megyei utasításra rendezték az úrbéres terheket a mozgalmas falvakban, de nyilván közrejátszott ebben az alulról jövő követelés, valamint az udvarnak hasonló ügyben tett és Magyarországon a nemesek és a jobbágyok körében egyaránt nagy érdeklődést keltő lépése is.

Az igari uradalom azonban nem a terhek mérséklését, hanem éppen azok törvényesítését akarta elérni. Az úriszéken a jobbágyokat új úrbéri szerződés elfogadására akarta kényszeríteni. Nem célja a jobbágyok kizsarolása, hangoztatta, hanem azok megnyugtatása, mivel az utóbbi időkben az úrbéres terhek miatt nyugtalanság volt a lakosság körében.

Az új szerződés azonban a békességre nem adott nekik alapot. Bár kétségtelenül mérsékeltek az igásrobot, valamint a gyalogrobotnapok számát, és úgy látszott, hogy az 1751. évi szerződést vették alapul ennek a tehernek a megállapítása alkalmával. (Egésztelkes évi 12 nap, a töredéktelkesek pedig ennek arányában kevesebbet teljesítenek.) A szerződés mégis a jobbágyság nagy sérelmére a földesúrnak továbbra is biztosította volna a korábbi törvénytelenségeket, mert számos kibúvót hagyott az igásrobot terhek kijátszására. Lehetőséget adott arra, hogy az igásrobot napokat gyalogrobottal helyettesítsék, és ezt az uradalom kívánsága szerint kellett megváltani. Az uradalom egynapi igás szolgálat megváltása fejében három nap gyalogmunkát követelt. A szekeres béresek mellé rendszeresen alkalmazták a gyalogrobotosokat. A zselléreknek nem is határozták meg a robotnapok számát, hanem ezt a földesúri tisztek szabták volna meg a jövőben is. A hosszúfuvar a jobbágyoknak egyik legnagyobb sérelmük volt. Most évente egy alkalommal kívánták igénybe venni, ugyancsak az uradalom által megjelölt időpontban. Emellett azonban kimondták, hogy Földvárra szintén évente egy alkalommal elküldhetik a telkeseket, ahová az uradalomból az eladott gabonát kellett szállítaniuk. Földváron a jobbágyoknak kötelességükké tették, hogy a hajón a berakodás alkalmával segédkezniük kell. Sommásan követelt évente az uradalom a falutól 8 kocsit is. Ezekkel Pestre vagy még távolabb eső piacokra vittek terményt, majd Simontornyára, a rezidencionális házhoz évente a telkeseknek egy szekér fát kellett vinni. Kötelességükké tették, hogy a helység kocsmájába a kimérendő bort és az üres hordók visszaszállítását

Simontornyára ugyancsak ők végezzék. Nagy sérelem volt az aratásnak a jobbágyokra történő kényszerítése. Eddig némely évben gyalogrobotosok végezték azt, és a zsellérek ezekben az esztendőben méltán elégedetlenkedtek, hiszen évi gabonaszükségletüktől estek el. Ugyancsak gyalogrobotosok végezték el a gabonával járó összes többi munkálatokat is (nyomtatás, rostálás, verelés). Panaszukra a földesúr nem változtatta meg az aratással járó rendszert, hanem továbbra is ezt az utat választotta. Az aratás a jövőben „Úgy mint eddig, sőt nagyobb sörénységgel legyen” — hangzott a földesúri tiszt utasítása. A szerződésben annyi változtatást kívánt végrehajtani, miszerint az aratást a vármegye által meghatározott aratórész ellenében végezteti el, azonban a munkakényszert továbbra is fenntartja. Tehát kötelezheti a lakosságot, hogy a saját munkáját is félbehagyja és az uraság gabonáját arassa. A gabonamunkákra pedig kötelezően évi egy napra telkeseket és zselléreket is egyaránt kirendelhetett. A zselléreket még levélhordásra vehették igénybe, azonkívül télen jeget vágtak és azt is Simontornyára szállították.

A falu határában volt egy földesúri malom, amelyen a lakosság vám ellenében őröltethetett. Az engedményért viszont a falunak kellett a malomgátat, a malomárkot, valamint a töltést is karbantartania. Téli munka volt a nádvágás, amelyet minden gazdának végeznie kellett. Az egésztelkes 60, a fél 30, a zsellérek pedig 15 kéve nádat vertek. Ha ezt a mennyiséget az uradalom részére beszállították, akkor a földesúr engedélyezte, hogy kilenced kiadása nélkül saját szükségletükre nádat verjenek. Mindezen robotszolgáltatásokon kívül a földesúr kötelező érvénnyel előírta a lakosságnak az uradalom szükségletéhez mérten a bérmunkában való részvételt. Rendkívül magas a földesúri census is. Az egésztelkesek, akiknek hat vagy négy igásállatuk volt, évente 6, a féltelkesek (három igásállattal) 3 rajnai forintot fizettek. A zsellérek viszont, akiknek igás állataik nem voltak, 1 forint és 50 dinárt fizettek. Az uradalomban a censust évente két alkalommal, tavasszal Szent György napkor és ősszel Szent Mihály ünnepe körül kellett befizetni. A termény járadék a kilencedből, másképpen a dézsmából állott, amelyet országszerte is szokásban levő őszi és tavaszi terményekből adtak a jobbágyok. Ez alól kivétel csak a kerti vetemény volt. Közösen szolgáltatott ezeken kívül a falu victuálékat, azaz élelmiszereket is. Adott évente 50 ludat, 150 csirkét, 100 kappant és 300 tojást a földesúri konyhára.

A szolgáltatások meghatározása mellett a szerződés előírta a jobbágyok tilalmait is. Megtiltotta a juhok tartását. Azzal indokolták meg, hogy az elmúlt esztendőben a falu

juhai az uraság vetéseiben tetemes károkat okoztak, amelyet megtéríteni nem tudtak. Az úriszéken ezért úgy rendelkezett az uradalom, hogy a jobbágyok és zsellérek kezében levő juhokat el kell adni, ellenkező esetben a juhállomány konfiskálását, azaz elkobozását helyezte kilátásba. A jobbágy nem adhatta el házát vagy telkét földesúri engedély nélkül. Ebben az esetben a ház vagy telek értékének kilencedrésze a földesurat illette meg. Kizárólag urasági jognak tartotta fenn a halászatot, a pákászatot, a békászatot és csíkászatot is. Ez annyit jelentett, hogy a jobbágyokat eltiltotta a közös vizek használatától. A bor és pálinka árulást a falunak Szt. Mihály napjától karácsonyig engedte meg, de „ha a falunak erre az időre elegendő kimérendő bora nem lenne”, akkor ezt a jogot is magának tartotta fenn a földesúr.

A jobbágyoknak tilos volt nagyobb mennyiségben otthonukban pálinkát vagy bort tartani. Ha ezt a tilalmat áthágták, a szeszes italt a földesúr elkoboztathatta, és a tilalom megszegőit 24 pálca ütésre ítélték. A bortermelőket arra kötelezték, hogy a termést csak akószámban értékesíthetik. A földesúr a csőszök fizetésének egy részét is a jobbágy gazdákra hárította, a földesúri tiszt a jobbágy elöljáróság megkérdezése nélkül csőszöket fogadott, akik kévejárandóságait a jobbágyok gabonájából tetszés szerint kiemelhették. Mindezt azért kívánta így a földesúr, mert a korábbi években több kára származott abból, hogy gabonáját és kapásait megdézsmálták, sőt a falusiak juhai a gabonatóbláiban is legelészték. Most a több csősz felfogadását viszont a jobbágyság kárára oldotta meg.

A szerződést a jobbágyság nem fogadta el. Ez ugyan az úriszéki iratokból kimondottan nem derül ki, de az egy évvel későbbi úrbérrendezés alkalmával a megyei küldöttség kérdéseire azt válaszolták, hogy azt a jobbágyság nagyon sérelmesnek érezte, és nem is akart róla tudomást szerezni. Mégis a földesúri kísérlet az úrbér rendezésére roppantul érdekes, mert az időközben felszaporodott jobbágyterheket híven tükrözi, amelyet most a földesúr az úriszéken törvényesíteni akart. Fényt vet ez a kísérlet az országos állapotokra is az úrbéri viszonyok területén, mivel a földesurak a fennálló állapotok konzerválására törekedtek a majorsági fejlődésben előrehaladott birtokaikon. Igaron ugyanakkor a földesúri kizsákmányolás eleven mérője is. Egy esztendő múlva a faluban megjelent megyei tisztségviselők mégsem tudták felmérni a reális helyzetet. Az elöljáróság ugyanis megtudva azt, hogy a fennálló állapotokat, szokásokat az úrbéri reguláció alkalmával figyelembe veszik, a legideálisabban nyilatkozott az úrbéres terhekről. Most nyomát sem találni a hosszúfuvar, majd a

törvénytelennek tartott ígás és gyalogrobot napok számának növeléséről hangoztatott keserves panaszoknak. A kilenc pontra adott válaszuk tehát inkább a jobbágyság óhaját tükrözte, amelyet el szerettek volna érni a rendezés folyamán, mintsem a fennálló állapotokat. Viszont rendkívül érdekes képet nyújt a falusi gazdálkodás viszonyairól, a földközösség állapotáról.

Innen tudjuk, hogy a telepítés óta a telekszám nem volt állandó a faluban, a telkeket és a réteket csak egy esztendőre mérték ki, és az igaerő arányában juttatták a földeket a jobbágygazdáknak. Ez a magyarázata annak, hogy zsellért egyáltalán, vagy féltelkesnél szegényebb gazdát is alig-alig találni Igaron. A jobbágyság tehát arra törekedett, hogy igavonó állatai legyenek, mert ez neki a létalapot jelenti. Egész telket az kapott, akinek hat vagy négy ígásállata volt. Kilencedet adnak a terményekből, megerősítették azt, hogy a kocsmáltatási jog csak negyedéves, s a közös legelőn a lakosok juhait legelhetnek.

A földesasszony a juhok kiirtását nem tudta végrehajtani a jobbágysággal, holott az előző évi szerződésstervezetben nyomatékosan hangoztatta. Az öröltetésről azt vallották, hogy az igari malmot igénybe veszik, de ha ott nem lehet örölni, abban az esetben a simontornyai, vagy az egy napi járóföldre fekvő földvári malmot is felkeresik. Az előjáróság vallomásából tudjuk, hogy a községnek, vagy ahogy ők nevezték a communitasnak 10 mérős szántóföldje és 4 szekér szénát termő rétje van. Ezenkívül a nótáriusnak 16, a helység kovácsának pedig 12 mérő nagyságú szántóföldje volt. A rétek termelőképességét elég silánynak mondták, mivel évente csak egyszer kaszálnak, de hasonlóan silánynak tartják az Igar határában levő szőlőskertekben termett bort is.

Az 1768. tavaszán kihirdetett urbárium a jobbágyság és a zsellérség sorsán sokat enyhített. A földesúr nem vehette igénybe korlátlanul a jobbágyok munkaerejét, nem kényszerítette őket magas census fizetésére sem. Igen nagy eredmény volt, hogy az 1768. évi telekállományt rögzítette, és ez a jobbágy lakosság körében is megnyugvást keltett. Igaron 27 és egy nyolcad telket alakítottak ki, amelyhez 1035 hold szántóföld és 78 szekér termő rét tartozott. A belső fundusok, a házak és hozzá tartozó kertek 296 holdon feküdtek. Az egész telek 24 hold szántóföldből és 12 szekér szénát termő rétből állott. (Egy hold földet két pozsonyi mérő nagyságban számítottak.) A töredéktelkesek birtokállománya az egésztelkesekhez viszonyítva arányosan csökkent. (A féltelkeseknek 12 hold szántójuk és 6 szekeres réjük volt, a

negyedtelkesek 6 hold szántóval és 3 kaszás réttel rendelkeztek, a nyolcadtelkesek viszont csak 3 hold szántót és másfél szekér szénát termő réti területet bírtak.) Azokat a töredéktelkeseket, akiknek telki állományuk nem haladta meg a nyolcadtelek nagyságát, zselléreknek nevezték. Természetesen köztük is volt különbség: voltak úrbéres zsellérek, akik telkeik után éppen úgy tartoztak az úrbéres szolgáltatásokkal, mint a nagyobb telekkel rendelkező jobbágyok. Ezek általában házzal is rendelkeztek, és ezért házas zselléreknek hívták őket. A legszegényebbek persze a háznélküli zsellérek voltak, ezeket lakóknak nevezték. Megélhetésüket a bérmunka, a háziipar bizonyos nemei biztosították. A faluban volt néhány olyan zsellér is, akik nem voltak úrbéresek. A faluba bevándorolt emberek vagy azoknak utódai nem szerezték meg az „úrbéri jogot”, és ezáltal elestek a közös jobbágyi haszonélvezetektől, a nádlástól, a legelőjogtól stb.

Végeredményben 61 telkes gazdát találunk Igaron, akik évente 1511 nap igás és 2424 nap kézi robotot teljesítettek. Úrbéri kötelezettség: a dézsma, amelyet kilencednek is neveztek. Emellett az egész községet terhelte évente 27 font vaj, 56 kappan, 56 csirke, és 337 tojás kiszolgáltatása is a földesúrnak. Most eltörölték a fahordási kötelezettséget, mivel erre a szokatlan teherre korábban sokat panaszkodtak. A helység határában nem is volt erdő és a fát a Vértesből kellett Simontornyára szállítani. A kocsmáltatási jogot viszont a helység most féléves használatra megkapta a korábbi negyedesztendő helyett. Az egyezségben kimondták, hogy a falu joga esztendőnként Szent György napig a bor- és pálinkamérés. Ugyancsak az év másik részében Szent Mihálytól gyakorolhatta a helység a kocsmáltatási jogot. Különös vívmánya a jobbágyságnak, hogy az uradalom nem vehette most már mértéktelenül igénybe a jobbágyi munkaerőt. Az urbárium külön hangsúlyozza, hogy az országosan is szokásban lévő duplázást, azaz a robotmunkának hetenkénti duplázását, csak a szorgos munkák idején igényelheti az uradalom.

Az úrbérrendezés egyébként Igaron is a megyében lezajlott formában és módon ment végbe, és így az országosan is megállapított terheket rótták a lakosságra. Az egésztelkes évi 52 napot, a féltelkes 26-ot, a negyedtelkes 13 napot szolgált igásrobotban az uradalomban, a zselléreket pedig csak gyalog, azaz kézirobotra kötelezték. Ez a házas zsellér esetében 18, a lakóknál pedig 12 napot jelentett. Volt ekkor a faluban egy nemesi család is. Ez lakó gyanánt élt ott. Elszegényedett nemesi família, természetesen úrbéres szolgáltatásokra nem volt kötelezve éppúgy, mint a

fentebb már említett bevándoroltak vagy jövevények. Az urbárium szabályait a földesúrnak is meg kellett tartania. Bár az úrbérrendezés után sem mondott le arról, hogy munkaerőt csak a reguláció által előírt módon szerezzen. Így át kellett neki hágnia az urbárium szabályait is, azonban ezt bátran tehette, mert az úrbéri ügyekben kiküldött vizsgálóbizottság a megye földesuraiból állott, akik előtt a jobbágyság panaszkodni sem mert volna. Másrészt az uradalom fenten ügyelt arra, hogy olyan jobbágyelöljáróság üljön a falu vezető székeiben, akik neki engedelmeskednek. Az úrbérrendezés után nem tudott azonnal a korábbi módszerekkel gazdálkodni, a nagymérvű munkaerőkiesést sem sikerült pótolnia. Ezért az igari birtokot bérbe adta.

1769-ben Igar Szőke János bérlő kezén van, aki a jobbágyi szolgáltatásokat az úrbérrendezés szellemében követelte meg. Tulajdonképpen a bérlő is a földesúri jogokkal élt, és azokat kényszerítette rá a lakosokra. A birtok házi kezelésbe kerülése után az uradalom különféle furfangokkal kívánt munkaerőt szerezni. Olyan szőlőföldeket akart a lakosoknak átadni, amelyek nem úrbéres jellegűek, és nyilván ezek után tetemes munkaszolgáltatásokat követelt volna. 1774-ben a vármegyéhez írott levelükben az igariak elmondják, hogy ezt a területet a földesúr erőszakkal is a lakosoknak akarja adni. A jobbágyság tiltakozott amiatt, hogy ezt a földet átvegye, mivel sem pénze, sem gazdasági ereje nem volt ahhoz, hogy a szegényesen termő szőlőt művelje, illetve azt a területet betelepítse. A földesúr úgy látszik a dolgot mégis elintézettnek vette, mert a lakosoknak külön fel kellett hívni a vármegye figyelmét arra, hogy a vitás szőlőföldet ne írják össze, mivel a jobbágyság ott még semmiféle munkát nem kezdett meg. Ezzel a vármegyének is tudomására hozták, hogy a földesúr akaratát nem hajlandók tudomásul venni. A következő esztendőben az uradalmi tiszték mégis megkísérelték, hogy az előző évben sikertelen felosztást véghez vigyék. Most a jobbágyság azt bizonygatta, hogy a föld nem alkalmas szőlőtelepítésre, mivel ezen a vidéken már korábban is ültettek szőlővesszőt, de abból semmi sem lett. Több jobbágy elmondta, hogy az igari határban nincs is olyan terület, amely erre a célra alkalmas lenne. Azok, akik szőlőültetéssel már kísérleteztek, tudták, hogy az elültetett vessző vagy meg sem ered, vagy ha ez meg is történik, akkor a vessző elsatnyul, és néhány év alatt kiveszik. A jobbágyság még azzal is érvelt, ha a kérdéses terület elvállalják, akkor a sessionális földek művelését kevésbé tudják végezni, amely az uradalomra és az egyénekre nézve is nagy kár.

Fejér vármegye nemesi közgyűlése 1775. március 27-én az igari panaszok kivizsgálásával Marich Tamás szolgabíró bízta meg a következőképpen: „Ezeknek (tudniillik az igari lakosok) folyamodványa alapján kiküldetik Marich Tamás szolgabíró úr, hogy szemrevételezze a szóban forgó földterületet, vizsgálja meg fekvését, minőségét a tekintetben, hogy vajon alkalmas az avagy sem bőven termő szőlők telepítésére, és vajon valóban annyira ki van téve a dérnak, hogy még csak egy kis zúzmara is igen nagy kárt tud okozni a venyigében és a bogyókban? Ezekről jelentését írásban terjessze be.”

Az úrbérrendezés után a telkek száma némileg csökkent. Az 1775— 1776. évi összeírás szerint 58 gazdaság van a faluban. Korábban 61 telkes gazda élt Igaron. Tíz év alatt tehát zsellérsorba süllyedt 3 gazda, de a zöm, szám szerint 40, még mindig féltelkes. Van még ezeken kívül 7 egész és 9 háromnegyedelkes gazda is. A faluban 116 igáslovat, 12 ökröt, 32 fejős tehenet, 8 meddő tehenet és 28 borjút írtak össze. Meglepően kevés a szarvasmarhaállomány, viszont az igáslovak száma kielégítő, hiszen átlagosan minden gazdaságnak egy pár lófogat jutott.

II. József idején felvett népességösszeírás szerint 516 személy élt a faluban a családok száma pedig 106 volt. Egy tíz évvel korábbi összeírás még csak 58 házat tüntet fel, míg a József kori népesség-számlálás alkalmával 75 házat találtak. Nyilván az csak az adózási alá eső házakat tüntette fel, míg a József kori a nemesi tulajdonban levőket is. Igaron ekkor 14 fő tartozott a nemesek közé, de az összeírás a házak különbségét nem magyarázza. (Ezt az adja meg, hogy az uradalom tulajdonában levő és a-faluban fekvő házeit is felvették a népszámlálás során.) Ekkor Dád pusztán négy uradalmi ház állott, amelyben 13 család él, összesen 74 fővel, Vámon viszont 16 család lakott 12 házban. A várnai pusztán lakók száma 83, akik közül 2 nemes, 1 mesterember és 19 cseléd volt.

A vallási megoszlás tekintetében a kép a korábbi állapotokat mutatja; a pusztai lakosok katolikusok, az igariak pedig zömmel reformátusok. 1782-ben már van kápolna Vámon, ahol a simontornyai ferences rendiek tartják az istentiszteleteket. A székesfehérvári egyházmegye összeírása Vámot úgy említi, hogy ez a puszták a püspöki kerülethez tartozik, de korábban a simontornyai konvent saját tartozékának tüntette fel. Igar, Dád viszont nem szerepelt a simontornyai konvent tartozékaként. Igaron is csak kápolna volt, amelynek kegyura, a falu földesura, Vörös Ignác volt. Az 1783. évi összeírás megjegyzi, hogy a puszták télen szinte megközelíthetetlenek, a

hozzájuk vezető utak rosszak, mivel azok mély völgyek és magas halmok között vezetnek. A parochiától Vámpusztá másfél órai járásra van, ezért az egyházi hatóság fontosnak tartja, hogy Vámra papot helyezzenek, aki az itt lakó katolikusok lelki gondozása mellett az igari és a dádi híveket is ellátná. Ezt annál is inkább sürgették, mivel a várni lakosok között, éppen pap hiány következtében téves — a feljegyzés szerint eretnek tanok kezdtek terjedni. Ennek megakadályozását egy állandó pap odahelyezésével akarták megoldani. Ezért számba vették a két kápolna jövedelmeit is, és arra az eredményre jutottak, hogy egy pap ellátására ezek elegendőek lennének. A hívek keresztelés, esketés és temetés címén az elmúlt években átlagosan 16 forintot fizettek Simontornyára. Ezenkívül, természetesen a kegyurak, mint már említettük, Vörös Ignác és a várni birtokos, gróf Zichy Ferenc is hozzájárultak a kápolna fenntartási költségeihez.

1770-ből ismerjük az igari református tanító nevét. Thuri Istvánnak 50 tanítványa van, aki olvasásra oktatja a gyermekeket. Tíz év múlva az „oskolarektor” javadalmáról is értesülünk, aminek nagyobb része természetbeniekből állott: készpénzt évenként 25 forintot kapott, és emellett családonként szolgáltattak neki kenyérgabonát, fát, húst, sót. Kapott a rektor kukoricaföldet, 2 kocsi szénát, termő rétet, de tanulóként is járt neki még zab, 1 db csirke és 4 krajcár fűtőpénz. Adtak még neki a gazdák évente bizonyos mennyiségű nádat és gyertyát.

II. József korában a reformátusok a régi imaház helyén templomépítésbe kezdtek. Ez 1784-ben be is fejeződött. A templom ekkor torony nélkül készült. Harangjuk már 1781 óta volt, amelyet lábra szerelve használtak. Ebben az évben kezdték meg az anyakönyvezést is a reformátusoknál. Az egyházközség miután kivált a simontornyai anyaegyházból, Medgyaszai János személyében prédikátort választott. A jobbágyság anyagi erejét azonban meghaladták volna a templomépítéssel kapcsolatos kiadások, így részben gyűjtéssel, másrészt más uradalmakban végzett napszámosmunkával szerzett pénzzel is segítették az építkezést.

Az úrbéri egyezség úgy látszik egyelőre nyugvópontra helyezte az uradalom és Igar között korábban állandóan fennforgó ellentétet. Vörös Ignác alatt a lakosság számbelileg is gyarapodott, a feudális járadék követelése sem lépte túl az urbárium kereteit. 1781. március 13-án a sármelléki járás főszolgabírája az úrbéri ügyben vizsgálatot tartott. A megyei hatóság ekkor meggyőződhetett arról, hogy az igariak úrbéres terhei törvényesek, és az uradalom nem követel tőlük olyant, ami a

jobbágyság érdekeit sértené. Az előjáróság Bognár János bíróval az élen vallotta, hogy a földesúrra a legkisebb panaszuk sincsen. Ugyanezt lehet elmondani a következő évi úrbéri vizsgálatról is. Az is igaz viszont, hogy II. József uralkodása idején a földesurak jobban betartották az állami törvényeket, mint korábban, s így mindenféle túlkapástól tartózkodtak is. A jobbágyok ebben a helyzetben sérelmeiknek megyei, de állami szinten is nyomatékosabban hangot tudtak volna adni. Fejér megyében az urbariális investigációk nyomán igen kevés helyen merült fel panasz az uradalmak túlkapásai miatt. 1786-ban teljesen új jobbágyelőjáróság ismét azt vallotta, hogy a földesúr az urbariális reguláció szerint követeli a szolgáltatásokat, és a jobbágyságra új terheket nem hárított.

Ez azonban nem gátolta meg a jobbágyság vagyoni süllyedését. A század végén már szaporodik a zsellérek száma. A beltelkek is 99-re növekedtek, amelyben természetesen benne vannak a nem úrbéres beltelkek is. Igar helységben laktak ugyanis az urasági kocsisok, itt volt a tisztartó lakása, az urasági molnár és kovács háza is. Községi tulajdonban volt a prédikátor háza, valamint a pásztorházak.

A jobbágyság ekkoriban már nem hajtott fejet a mindenható uradalom előtt, s ha szükséges volt, még per útján is igyekezett igazságát keresni.

Özv. Bali Györgyné férje hagyatéka ügyében 1805-ben a vármegyei törvényszéken pert indított a tisztartó ellen, amely végül is az uradalom ellen irányult. A megyei törvényszéken az ügyet késleltették, míg végül a felperes többszörös felszólamlására a pert az uradalmi bíraskodást megtestesítő úriszék elé utalták. Az igari uradalomban azonban ekkoriban úriszéket nem tartottak, hanem azt a Vörös család rezidentionális helyén, Sárpentelén rendezték. Marich Dávid szolgabíró az úrbéri természetű per jegyzőkönyvét a törvényszékhez terjesztette fel. Kiderült, hogy a panaszost a földesúr az úriszéken évi 24 forint ellátási díj felajánlása ellenében kielégítette, így a panasz egy év alatt nyert orvoslást.

A XIX. század elején további zselléresedési folyamat indult meg. Ezzel az uradalom munkaerőt veszített. Ennek meggátlása érdekében a földesúr jobbágytelkeket osztott a lakosoknak. Ekkor 7 és fél telek jutott a gazdákhhoz. Ezzel azonban a további telekosztódásokat már megállítani nem sikerült.

A XIX. század elején az igari jobbágyság elszegényedésére több adattal rendelkezünk. 1803 nyarán Berényi Sándor valamennyi állatát elvesztette. Mivel

igavonója sem maradt, műveletlenül állott telke is. A vármegye azonban kivetette rá az évi adót, sőt az előző két esztendei adókat is most követelték. Berényi Sándor beadványában azt írta a nemesi közgyűlésnek, hogy nemcsak az adókat képtelen megfizetni, hanem még saját ellátását sem tudja biztosítani. Az adófizetés ellen néha tömegesen is felszólalnak az igariak. 1825. július 24-én a falu határában óriási kárt tett a jég. A lábonálló terményt, a tavaszi növényeket elverte. Most egyetemlegesen kérték a vármegyét, hogy a katonai adók fizetésétől mentesítsék őket.

1801. elején a katonaságtól megszökött Pintér József igari lakos. A hatóság elsősorban szülőfalujában kereste a katonaszökevényt, akit természetesen nem talált meg. A megyei hatóságot felhatalmazták, hogy Pintér József magánvagyonát foglalják le a hadikincstár részére. A helyszínre kiszállt szolgabíró, Zlinszky Ignác azonban nem talált semmiféle lefoglalnivalót, mivel Pintér József vagyontalan zsellérember volt. A katonai szolgálat alól egyébként más igari lakosok is igyekeztek kibújni. 1804-ben a katonaság elől a faluból három személy: Karvay István, Tóth János, Győri János a Kiskunságba szöktek. Az igari előljáróság szerint a faluban több olyan személy, akit katonaállításra küldeni lehetne nincsen. Az elbujdosott személyeket igariak az orgoványi pusztákon felismerték. Az előljáróság a nemesi közgyűlés közbenjárását kérte a katonai szolgálat elől megszökött ifjak kézre kerítésére. Fejér vármegye hatósága ebben az ügyben a Jászkun kerületet megkereste. Ügy tűnik, hogy a katonaságnál szolgáló férfiak munkaereje hiányzott az igari gazdaságokból. 1810. májusában Kis Mihály felesége, Boza Zsuzsanna folyamodott férje katonai felmentése ügyében. A helyszínre kiszállt Mészöly Lajos alszolgabíró a kérelem teljesítését kérte, mivel a Kis család egész jobbágytelken gazdálkodott, amelyhez minden szükséges igavonó állat és gazdasági felszerelés megvolt, de a kézi munkaerő hiányzott. A jobbágytelken korábban gazdálkodó apának csak egyetlen gyermeke van, aki éppen a katonaságnál szolgált, maga pedig tehetetlen beteg volt.

Megjegyezzük még, hogy a családnak a simontornyai hegyen 800 forint értékű szőlőbirtoka is volt. Munkáskéz hiányában azonban a telek, de a szőlő is egyre hanyatlott.

A jobbágy terhek fokozásához járult az a tény is, hogy a földesúrnak világi örömök hajsolására egyre több pénz kellett. Amikor ezt nem tudta megszerezni, akkor Igar és Dád birtokait a fehérvári gazdag polgárcsalád fejének, Hiemer Ignácnak zálogba adta. Ez 1798-ban történt. A Helytartótanács 1803 telén vizsgálatot rendelt el az igari

földesúr, Vörös Ferenc ellen, akinek pazarló életmódja odáig vezetett, hogy ősi jószágait kezdte elprédálni. A zálogba adott birtokok jövedelméből ugyanis nem részesült Vörös Ferenc, mert azt a földesúr családjának eltartására fordította a zálogbirtokos. Vörös Ferenc felesége Hiemer Katalin volt. Ugyanakkor Vörös Ferencnek még 97 ezer forint adóssága is felgyülemlett, melyet ugyancsak a birtokok évi jövedelméből kellett törleszteni, illetve annak rendkívül magas kamatait fizetni. Az adósságot időközben 74 ezer forintra sikerült csökkenteni, de ez nem Vörös földesúr megváltozott magatartásának volt köszönhető, hanem a zálogbirtokos szigorú takarékosságának. Vörös —, úgy tűnik — nem kívánt változtatni a korábbi életmódon, mivel kuriális szőlőjét elég olcsón (5 ezer forintért) eladta. A hanyatló gazdaság okainak kiderítését a vármegye nemesi közgyűlése Marich Dávid szolgabíróra bízta, akinek Vörös Ferenc földesúr azt nyilatkozta, hogy a pénzre nem neki, hanem szeretőjének, Lesitz Borbálának van szüksége. Vörös Ferencné és gyermekei hamarosan Székesfehérvárra költöztek.

Közben a Hiemer-féle zálogbirtoklás megszűnt, de most is bérlők gazdálkodtak Igaron és Dádon. Az 1810-es években Kotsi Horváth József és fiai (István és József) az árendások, akik — úgy tűnik — igyekeztek szót érteni az igari jobbágyokkal. 1818-ban az igariak azt kérték a földesasszonytól, Farádi Vörös Ferencnétől, hogy rétjeiket az uradalom cserélje ki. Ez azonban az igari uradalom földjeinek megbolygatása nélkül nem ment volna. A földesasszony maga sem látta át, hogy a földcserét milyen módon vigye végbe? A birtokok bérlői felkeresték Fehérváron a földesasszonyt, és rábeszéltek a rétek elcserélésére, sőt vállalták, hogy a falu határát újból felméretik, új térképeket készíttetnek saját költségükön. A földmérőt és annak segéderőit Kotsi Horváth József fizette ki, s a térkép valóban elkészült.

1828-ban 107 gazdaságot tartanak nyilván, de ezek között vannak a zsellérek is. A tulajdonképpeni telkesek csak 60-an vannak, és a falu egyre süllyedő jellegét mi sem bizonyítja jobban, mint az, hogy a házas zsellérek száma 29, a házatlanoké pedig 18. A gazdaságokban 222 férfi munkaerő dolgozik, amely mutatja, hogy felesleges munkáskéz is bőven akadt. A jobbágygazdaságokra átlagosan két-két munkaerő jutott. Az adatok tanúsága szerint a jobbágygazdák földjeiket szorgalmasan művelték, s ha akadt terményfeleslegük, azt Székesfehérváron vagy Dunaföldváron értékesítették. Voltak azonban olyanok is, akik Veszprémet keresték fel termelvényeikkel. A

piachelyek tehát nagyon távol estek a helységtől, s ez a tény csak tovább növelte a zselléresedési folyamatot.

A jobbágy földek a falu határában 3 dűlőrészben feküdtek, de ezek között voltak uradalmi kezelésben levők is. A jobbágytelkek elkülönítése így részleteiben 1819 óta ment végbe. Az 1819. évi funduális könyv szerint a jobbágyföldek az egresi és a simontornyai határban voltak, de emellett még voltak káposztás és kenderföldek is a jobbágyok tulajdonában, amelyek a falu alatti dűlőben feküdtek. A rétiföldek pedig négy dűlőben voltak elaprózva, mégpedig az első dűlőben 50 rész, a másodikban 51, a harmadikban pedig 7 rész. Volt még rétiföld a jobbágyság tulajdonában a középső dűlőben is 45 részben, és a simontornyai határnál fekvő rétből 27 rész. A szántóföldeket ugyancsak rész megjelöléssel adják meg, és mellőzik a hold kifejezést. Az egresi határban, ahol az első vetőbeli szántóföldek voltak 65, a simontornyai határban levő második vetőbeli szántók pedig 66 részre tagozódtak. Káposztásföld 68, kenderföld pedig 92 részre volt osztva, természetesen igen csekély terjedelemben, A káposztásföldről tudjuk, hogy részenként 25, 36, 48 és 75 négyszögöles nagyságú parcellákból állottak.

Az általános zselléresedés, a jobbágyság telekaprozódásai mutatták a lakosság gazdasági süllyedését. A század elején már megbomlott a falu viszonylagos békéje, amelyet az uradalom a telkek szaporításával és más kisebb kedvezményekkel az úrbérrendezés óta eltelt idő alatt megteremtett. A szembenállás egyre nyíltabb jelleget öltött, és a jobbágyok nem is titkolták el, hogy a földesasszony, illetve annak képviselői ellen sommás kifogásaik vannak. Egyre élesebb hangok hallatszottak a mindenhatónak látszó uradalmi tiszték ellen is. Az ellentét 1820-ban keletkezett, amikor az uradalom a közös legelőből jókora darabot elkülönítve, megtiltotta a jobbágyságnak, hogy ezen a legelőn állatait legeltesse. Ezzel kisebb lett a jobbágyok legelőterülete, amelynek bőviben sohasem voltak.

1825-ben a nemesi közgyűlés elé került panasz szerint a földesasszony eltiltotta az igariakat a nádlástól, ami pedig régi szokásjog alapján rendszeresen járt nekik. Németh Sándor a sármelléki járás alszolgabírája járt el a panasz kivizsgálásában. Hamarosan az ő közbejárására az úriszéki tárgyak közé felvette az uradalom az igari nádlás Ügyét. Minthogy a szokásjog megvonása alaptalannak bizonyult, az úriszéken egyezség jött létre, s a nádlást visszakapták az igariak a földesasszonytól.

1828-ban a „Bozótos” elnevezésű rétet is magának erőszakolta ki a falutól a földesasszony, s ez azután végleg elkieserítette a lakosságot. A rét elvételére okot az adott, hogy egy elégedetlenkedő csoport felajánlotta ezt a területet a földesasszonynak, aki kapott az alkalmon és az ügyet ki sem vizsgálta, a legelőhöz hasonlóan ezt a területet is az allodiális földekhez csatolta. A „Bozótos” rét ugyanis a templom keleti oldalán fekvő beltelkekkel volt határos, ahol a falu népe gallyat és más tűzrevaló száraz növényeket szokott gyűjteni. Eközben a réttel határos jobbágytelkeket lezáró gyepűkben, de néha a kertekben is kár esett. Ez volt az oka annak, hogy a lakosok között gyűlölet támadt, amely odáig fajult, hogy a keleti oldalon lakók kertjeik biztonsága érdekében hajlandók voltak lemondani a rétről. Előzőleg a kárt szenvedett lakosok az elöljáróságot kérték meg, hogy a réten a gyűjtögetést tiltsák meg. Nyilvánvaló, hogy a jobbágyelöljáróság ilyen jellegű felhívásának nem sok fogamatja lehetett, így az ügy az uradalmi tiszteken keresztül a földesasszony tudomására jutott. Egy utcai perlekedő csoport a helyzetet még jobban kiélezte: egyik alkalommal a keleti oldalon lakók közül valaki azt kiáltotta, hogy „inkább senkié se legyen az a terület.” A jobbágy elöljárók közül ketten, akik a károsultak között voltak, szintén beleegyeztek a „Bozótos” átadásába, mivel csak ilyen módon vélték a békét megteremteni a faluban. Ugyanakkor a lakosság nagyobb része ragaszkodott a területhez, és a földesasszonynak az allodizálásra irányuló mindennemű tevékenysége ellen élénken tiltakozott. Az úriszék megtartása előtt a lakosoknak felajánlási ívet kellett aláírniuk, amelyben az állott, hogy a falu a viszály elsimítása érdekében a vitás területet a földesasszonynak átadja. Ez természetesen nem történhetett meg erőszak nélkül. Azokat a gazdákat, akik az elöljáróság által körözött ívet nem írták alá, vagy nevüket a szokásos keresztvonással nem jelölték meg, az uradalmi ispán elé idézték, ahol erre kényszerítették őket. Rédei Jánost például házának építése közben rendelték az urasági házba, hogy az egyezséglevelet aláírja. Rédei szerint az egyezséglevélben többek között az is állott, hogy „... Igar helysége a közös bozótjáról lemondván”... stb. Ezt Rédei olvasva elszörnyülködött, és egyben tiltakozott is: „... Ispán urunk, nem mondottunk le a bozóttról” ... Továbbá azzal érvelt, hogy ott a jobbágyok igásállatai, tehenei legelnek. Vetsey Benjámín ispán, azonban ráfőrdött „... megérdemelnéd, hogy a közönség kővel verne agyon...” Céh Jánost hasonlóan odarendelték, és elébetették az egyezséglevelet, s megmutatták neki, hogy hol „keresztelje” meg azt. Céh János ugyanis sem olvasni, sem írni nem tudott. Ebben az esetben az lett volna a helyes eljárás, hogy a levelet, előtte felolvassák. Ez azonban

nem történt meg, így Céh János nem is tudta, mibe kellett neki beleegyeznie. A földesasszony az úriszéket megtartotta, és a „Bozótos” elnevezésű rétet allodizálta. Ezzel a jobbágyság állatait újabb legelőterülettől fosztotta meg. Korlátozni próbálta a közös legelőben is a jobbági haszonvételeket. Sőt minden olyan korábbi szokást, amely jobbágyszerkeket szolgált, eltörölt.

1828-tól a falu és az uradalom között a viszony végleg elromlott, amelyet azután a földesasszony további intézkedésekkel csak élezett. Így például 1828-ban eltiltották a jobbágyságot a vadászattól, s a határban új tilalom jelző fákat állítottak fel, amelyekkel kapcsolatos szabályok betartását az uradalom szigorúan ellenőrizte. A közös legelőben véghezvitt korlátozások, a Bozótos allodizálása kétségtelen egy-két esztendő alatt már gazdasági hátrányban jelentkezett a jobbágyság között. 1831-ben ezért a falu azt kívánta, hogy a közös legelőben különítsék el a jobbágyságot megillető részt. Ez az elkülönítési eljárás a földesasszony ellenállása következtében 1848-ig elhúzódott, sőt végeredményében csak az úrbéri elkülönítés során a törvényszék előtt sikerült az ügyet nem éppen megnyugtatóan lezárni.

Az uradalommal szembeni további bizalmatlanságot a per megkezdésének évében fokozta a kolerajárvány is, amely éppen a legmunkaképesebb férfiakat döntötte le. A falu 600 főnyi lakosából 80 betegedett meg a járvány első napjaiban. A jobbágynép a járvány idején itt is, éppúgy, mint más helységeken a betegség okát az elnyomásban kereste. Azt hitte, hogy a lázongó jobbágyság kiirtására szövetkeztek össze az urak. Ez a felfogás elég merev ellenállást eredményezett a járványt gátló intézkedések végrehajtásában is. Igaz az is viszont, hogy a parasztság a betegség során még jobban ráébredt arra, hogy szociális helyzete rossz, és ez az oka annak, hogy éppenséggel az ő sorai közül szedi a járvány az áldozatait. Helyzete javulását abban látta, hogy a földesasszonytól csikarjon ki további engedményeket, de egyben meg is védje a jobbági haszonvételeket.

1832-ben az igariak már a vármegyéhez fordultak olyan panasszal, amely szerint a földesasszony a legelő elkülönítéséről hallani sem akar, minden megmozdulásukat ebben az ügyben elgáncsolja. A vármegye közgyűlése ebben az esztendőben, azután 1835-ben ismét kiküldi Igarra a szolgabírákat, hogy békés úton igyekezzenek az elkülönítést végrehajtani, de mindannyiszor eredménytelen lett munkájuk, mivel a földesasszony nem kívánta az elkülönítést. Arra hivatkozott, hogy a lakosokkal már 1827-ben a legelő és nádlás ügyében végleges megállapodásra jutott, így nem lenne

a jobbágyoknak sem kellemes, ha ezt a megállapodást újólal megbolygatnák. Arról persze nem esett szó, hogy egy esztendő múltán a Bozótos allodizálásával ezt a megállapodást éppen az uradalom sértette meg. A vármegyei közgyűlés a jobbágyság újabb kérelmére 1837. márciusában ismét az igariak kérelmével foglalkozott. Ekkor ugyanis a jobbágyok az 1832—1836. esztendei úrbéri cikkelyekre hivatkozva, kérték a legelő elkülönítést. A megyegyűlés helyt adott a jogos kérelemnek, és Kolosváry Miklós táblabíró vezetésével Igarra küldöttséget menesztett, akiknek újra a barátságos egyezség megkísérlését adták feladatul. A küldöttségnek tagja volt egy megyei esküdt, a tisztí főügyész és a megye hitese földmérője is. Ha az uradalom ekkor hajlandó az egyezségre, akkor az elkülönítést rövid idő alatt le lehetett volna bonyolítani. Csakhogy a földesasszony éppen úgy, mint más alkalmakkor, a legmerevebb ellenállást tanúsította a megyei hatósággal szemben is, és a községre vonatkozó iratokat, úrbéri térképeket sem volt hajlandó nekik átadni. Erre a megyei ügyész a jobbágyok nevében az uradalom ellen úrbéri pert indított. Ekkor azonban újabb sérelmek is előkerültek, sőt egyre halmozódtak. Időközben felszaporodott a zsellérség robotterhe: a házas zselléreknek évente 24—30 napot is szolgálniuk kellett a nemrégén még szokásban volt 18 nap helyett. A pert azonban nem tudták megkezdeni, mert a megye még a földmérőt sem küldte ki Igarra. Az uradalom ugyanis a korábbi ellenállás sikerén felbátorodva, most is a legmerevebben ellenállott. A földesasszony kérte a megyei tisztikart, hogy a megyegyűléseken ezt az elkülönítési ügyet ne is tárgyalják. A megyei közgyűlésen persze a vitás legelőügy többször szerepelt ezután is, mivel a lakosság nem nyugodott bele, hogy a létérdekébe vágó legelőkérdést elodázzák. Ezért a megyegyűlés megkerülésével panaszukat a Helytartótanács tudomására hozták, és ez a megyétől részletes jelentést kért. A Helytartótanács persze nem állott a jobbágyok pártjára, hiszen levelében azt is írja, hogy a tisztikar győződjék meg a jobbágyok reális követeléséről, és ezt is kommentálja. Az újonnan kinevezett küldöttségnek azonban már nem kellett Igarra utaznia, mert közben az uradalom ügyvédje a delegáció vezetőjét Székesfehérváron megkereste, és olyan irányú tájékoztatást adott neki, amely értelmében a Helytartótanács sem szorgalmazhatta már az elkülönítést. Az ügyvéd szerint a jobbágyok telkenként 12 hold legelőt követelnek az elkülönítés során, s ezt az uradalom annyira irreálisnak tartotta, hogy ebből az állásból a tárgyalást is lehetetlennek vélte. Egyben tájékoztatta a delegációt, hogy ebből a kiindulópontból az uradalom nem is hajlandó tárgyalni a faluval. Az igari bírószerint ezt a követelésüket a szomszédos helységek példája alapján tették. (Egresen ugyanis a gazdák minden

telek után 12 hold legelőjárandságot kaptak.) Mivelhogy az uradalom mindennemű tárgyalás előtt betette a kaput, így a megyei ügyész kénytelen volt újabb úrbéri pert indítani az uradalom ellen, holott az; 1837. évben indított pert sem kezdték meg, s azt valószínű a földesasszony közbelépésére tették félre. Most a Helytartótanács közbelépésére megkezdik a pert, illetőleg lépéseket tesznek a per megindítása érdekében. Ezért adatokat gyűjteni kiszállnak az uradalomba és a faluba is. A megye viszont a Helytartótanácsához írott jelentésben mentegeti magát, mondván, hogy a jobbágyság követelései túlzottak, azokat az uradalom nem tudja teljesíteni. Viszont azt is meg kellett állapítani, hogy a 12 hold telkenkénti arányt az egész falu egységesen követeli, így a földesasszony merevsége és a jobbágyság egyöntetűsége következtében kialakult helyzet rendkívül feszült, és ez jelezte már, hogy emiatt az elkülönítést igen nehéz lesz végrehajtani. A vármegye még azt is hozzátette, hogy huzamosabb ideig fog ez tartani, mivel nemcsak a legelőelkülönítés ügyében léptek fel ellentétek, hanem a robotterhek miatt is.

A Helytartótanács elé kerültek ugyanis az igari zsellérek mértéktelenül és törvényellenesen megnövelt robotterhei. A vármegyei tisztikarnak az volt ebben az ügyben is az állásfoglalása, hogy ezt kiszakítva az úrbéri perből lehetetlen megoldani, azonban a per során a helyzet tisztázódik, és azzal együtt automatikusan rendeződni fog. Azonban 1848-ig egyik sérelemmel sem foglalkoztak érdemben, az úrbéri pert hasonlóan az elsőhöz, meg sem kezdték. A földesasszony ekkor már évek óta nem tartott úriszéket, nehogy ott az igariak panaszukat a vármegye képviselője előtt felvethessék, és bármilyen módon a jobbágyok panaszát ismét napirendre tűzhessék a vármegyénél.

A faluban ezekben az években 30 és 3/4-d telek van, amely után a Vörös örökösöknek, Rudnyánszkyné földesasszonynak és osztályosának teljesítenek úrbéri szolgáltatásokat. Az 1847—1848. évi összeírás szerint a faluban 6 egész, 12 háromnegyed, 35 fél, és 5 negyedtelkes jobbágygazdaság volt. Ezeknek összesen 834 hold szántóföldjük, 423 hold réjük és 31 hold káposztásföldjük volt. Adót fizettek 90 lakóház és 107 igásló után. 1847-ben királyi adóra fizettek 466 forintot, a honi adó pedig 415 forint volt. Az összeírásból kiviláglik a jobbágyság anyagi helyzete is. Ez a tény a feudalizmus utolsó időszakában azért érdekes, mert ezzel a telekállománnyal, valamint anyagi erővel történt meg a jobbágyság felszabadulása is. Sőt az úrbéri elkülönítések alkalmával az utolsó esztendő telekállományát vették alapul, valamint

az ezek után szolgáltatott terheket. Az egésztelkes Kis Jánosnak a vagyona a következőkből állott: 1 háza, 24 hold földje, 12 kaszás rétje volt, valamint 50 négyszögöl káposztás föld tartozott még a telekállományhoz. Meg kell még jegyezni, hogy a közös legelőn négy állatot tartott, volt még 2 igás lova és 2 ökre. Ebben az évben 23 forint és 45 krajcár királyi adót fizetett. A féltelkes Kerti Jánosnak 12 hold szántóföldje, 6 kaszás rétje, 2 igáslova és 1 másodosztályúnak minősített háza volt. Kerti János adója 12 forint 94 krajcár. A zsellérsorban élő Nagy Pálnak egy harmadosztályba sorolt háza volt, de igásállatai nem voltak. Ebben az esztendőben 1 forint 62 krajcár adót fizetett.

A talaj pusztulására az igari határban és az ellene való intézményes védekezésre a 19. század eleje óta adatokkal rendelkezünk. Az intenzívebb mezőgazdasági művelési módok már nem engedhették meg a talaj egyenetlenségeit, sem azt, hogy a szántóföldeken, a rétekben vízmosások legyenek. Az 1825. évi májusi nemesi közgyűlésen elhangzott, hogy Igar határában lévő hegyhátan, továbbá az országúton, az urasági földekben a vízmosás jelentős kárt okozott. Az uraság a maga területién elkezdte a védőművet megépíteni. A károk azonban oly nagymérvűek voltak, hogy azt megszüntetni 1825-ben nem lehetett, így még a következő év nyarán is foglalkoztak a kérdéssel. Az is igaz, hogy június elején nagy esőzések voltak, amikor újabb vízmosások keletkeztek. A falu ugyanis a hegyoldalról lezúduló víz felfogására vesszőből font gátat emelt, melyet földdel erősített meg. Ez a gát ellen is állt a lezúduló víznek, de a gát előtt hatalmas mélyedést vájt ki. A nemesi közgyűlés kőgát megépítését rendelte el, és erre a célra 90 forintot adott. A Bozótpatakon vízimalmok működtek, amelyek az igari tóból kapták a hajtóenergiához szükséges vízmennyiséget. A patak vize azonban nem folyt egyenletesen, így a malmok működése is kérdésessé vált. Az igari jobbágyok pedig jórészt a Bozótpatakon lévő malmokon őröltek. 1837 nyarán és őszén elkezdték a patak szabályozását, mégpedig a szilasbalhási és igari határon át a tóig egy vízárkot létesítettek, de szabályozták a malomrekeszt is.

Az igari lakosság is szabadulni akart a jobbágyi kötöttségektől. Nagy hatással voltak rá a reformkorszak ellenzékének nézetei, amelyek megvalósulásával sorsának változását várta. Az úrbéri pert, amely még korántsem a szabadulást jelentette volna számukra, a földesúr ellenállása következtében 1848. tavaszán sem kezdték meg. Éppen ezért az ellentétek sokkal érzékenyebben vetődtek fel Igaron, mint a megye

más helységeiben. Már 1847-ben a helybeli lelkész és a tanító írtak kérvényt a vármegyéhez, amelyben nemcsak a legelőelkülönítés kérdését vetették fel, hanem valamennyi jobbágyi függőség felszámolását kérték. A szántók és rétek, valamint minden más jobbágyi haszonvétel sorsáról kívánnak tárgyalni az úrbéri perben, — hangoztatták a levélírók. A jobbágytelkek függőségének megszüntetését azzal kívánták elérni, hogy a szántókat és a réteket tagosítsák. Végül megjegyzi a kérvény írói, hogy ezzel az intézkedéssel a jobbágyok sorsa javul, de az uradalom nem károsodik.

Az ország jobbágy lakossága az 1848. évi márciusi eseményeket az úrbéres viszonyok felszámolása oldaláról szemlélte. Az áprilisi törvényeknek Igaron is nagy hatásuk volt, hiszen a majdnem három évtizede óhajtott elkülönítést, és vele együtt valamennyi jobbágyi függést, véglegesen rendezni kívánták. Ehhez most államhatalmi segítséget és támogatást vártak. 1848. május 28-án a kormányt keresték fel levelükkel, amelyben kérték, hogy az uradalommal 28 esztendeje folytatott viszályuknak a kormány vessen véget, és a legelőelkülönítést hajtassa végre. Levelükből kicseng a kormány iránti bizalom. Nagy reményekkel várják az áprilisi törvények rájuk nézve fontos pontjainak megvalósulását „... most, amidőn nemzetünk, s az emberiség nemtői szabadságot eszközölttek számunkra, s tudjuk, hogy vágnak törvényt és igazságot szolgáltató fő kormányosaink, kik pártolják a szegény, eddig nyomtatott ügyét, egész bizalommal, polgári alázatossággal folyamodunk tisztelt uraságoknak igazságot pártoló kegyes színei elébe, hogy méltóztassék... ügyünket megvizsgáltatni, és ha az igazsággal megegyez... bennünket a tőlünk elvett birtokainkba visszahelyeztetni, a legelőt és rétet visszaadni, az erőszakkal kicsikart osztálylevelet pedig bíróilag semmisítsék meg.”

Az igari jobbágyok peres ügyét ezután az igazságügyi kormányzat 13 szorgalmazta. A megyei bizottmány lépéseket tett annak érdekében, hogy a pert megkezdjék. Az áprilisi törvények az úriszéket megszüntették, és annak jogkörét a megyei törvényszékekre ruházták. Ennek megfelelően az igariak peres ügyeit is Székesfehérváron kellett volna letárgyalni. Csakhogy a földesúr hatalma most is nagyobbak bizonyult a jobbágyokénál, így a megyei törvényszék elé ügyük a forradalmas időkben nem is került. Időközben az úriszék elé viendő ügyek megszáporodtak Igaron, de ott nem tárgyalhatták ezeket, mivel hosszú ideje nem is tartották azt meg. Amikor a megyei bizottmány elrendelte, hogy az úriszéki iratokat a

megyei törvényszékre vigyék, akkor Nagy Lajos, az igari uradalom ügyvédje tiltakozott emiatt, mondván, hogy az úriszéken számtalan befejezetlen ügy van, és mindaddig, amíg ezek el nem intéződnek, az iratokat nem tudja a megyei székhelyre vitetni. Csak ősszel, a megyei bizottmány újabb utasítására kerültek az úriszéki ügyek a törvényszékre. Ehhez bizonyára hozzájárultak a környéken és a faluban is lejátszódó 1848. szeptember végi, október elejei események. A horvát csapat közeledtének hírére Igaron is népmozgalom kezdődött. Az ozorai lefegyverzésben a népfelkelők között dádiak, igariak és vámpusztaiak is részt vettek. (A horvátok lefegyverzése Ozoránk a Dád puszta felé eső részén történt).

A forradalom és szabadságharc időszakában a megyei bizottmánynak a falu bírása és jegyzője is tagja volt. Így a lakosok elsőkézből értesülhettek a legfontosabb eseményekről: az újoncozásról, a népképviselői választásokról, valamint az adózásról is.

1848. novemberében az igariak 11 újoncot szereltek fel. A katonákat a falu saját pénzén fogadta fel. Ekkor lett a honvédség tagja Báli Sándor, Domokos József, Fodor Péter, Fodor István, Horvát Mihály, Horvát János, Juhász József, Osvát Mihály, Somogyi Péter, Surányi Pál, Tóth András.

A volt jobbágyok az újoncok felszerelésére megajánlott adóból a 34 és 3-4-d telek után, amely 1390 hold földet foglalt magába, 34 forint és 75 dénárt fizettek. Ugyanekkor az igari uradalom, amely 2722 hold volt, 68 forint és 5 dénárt, a dádi uradalom pedig a 2700 holdas birtoka után 67 forint és 50 dénárt fizetett újoncozási adó fejében.